

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan
SOL 067 Socialt arbete med barn och unga
Vårterminen 2006
C-uppsats

Med fokus på fredssoldatens barn

En småskalig studie av hur barn och familj hanterat situationen i samband med
en förälders utlandstjänst

Författare: Mimmi Ingman

Handledare: Maria Bangura Arvidsson
Bodil Rasmusson

Abstract

The purpose of this essay was to study the family situation in connection to the absence of one parent due to participation in international peacekeeping and peace enforcement operations. Focus was on the temporarily absent parent's point of view. The study was based on five interviews with parents shortly after their returning home. The main questions has been how the parent described the child-parent relationship before, during and after the absence; the children's experience during this time according to the parent and the family's adjusting to and coping with the situation.

Conclusions made from the study show that with a good stabile child-parent relationship and good parenting skills of both parents the families in this study were successful in coping with the situation. In the process continuity in every day life, awareness of the children's individual needs and the children's sense of coherence have played a great part.

Innehållsförteckning

Förord	5
1 Inledning	6
1.1 Problemformulering	6
1.2 Avgränsningar och val av perspektiv	7
1.3 Syfte	8
1.4 Frågeställningar	8
2 Metod och urval	8
2.1 Val av metod	8
2.2 Urval och tillvägagångssätt	9
2.2.1 Sökande efter och urval av intervjupersoner	9
2.2.2 Intervjutillfällena	10
2.3 Bearbetning och analys av undersökningsmaterialet	11
2.4 Undersökningens tillförlitlighet	12
2.5 Källkritik	12
3 Tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter	13
3.1 Internationell tjänst och familj	13
3.2 Familjeliv	14
3.3 Föräldraskap	14
3.4 Barns utveckling och behov	15
3.4.1 0-3 år	15
3.4.2 7-12 år	16
3.4.3 Tonåren	16
3.5 Känsla av sammanhang	16
4 Undersökningens resultat	17
4.1 Presentation av intervjupersonerna och deras familjer	17
4.2 Innan avresan	18
4.2.1 Tidigare relation	18
4.2.2 Förberedelse inför resan	20
4.3 Under frånvaron	22
4.3.1 Kommunikation	22
4.3.1.1 Kommunikationsmöjligheter	22
4.3.1.2 Olika barn, olika kommunikation	23
4.3.2 Omgivningens betydelse	25
4.3.2.1 Den hemmavarandes stöd till familjen	25
4.3.2.2 Förmedling av kommunikation	26
4.3.2.3 Annat stöd till familjen	26
4.3.3 Barnets upplevelse	27
4.3.3.1 Orsaken till och längden på frånvaron	27
4.3.3.2 Saknad, stolthet och oro	28
4.3.3.3 Skillnad i vardagen	28
4.3.3.4 Närvaro i frånvaron	29

4.3.4 Permission	29
4.4 Efter hemkomsten	30
4.4.1 Hemkomst	30
4.4.2 Relationen nu	31
4.4.3 Påverkan på barnen	31
4.4.4 Vad som underlättat	32
4.4.5 Fortsättning	32
5 Analys	33
5.1 Gott föräldraskap	33
5.1.1 Lyhördhet	33
5.1.2 Trygghet	34
5.2 Familjelivets förändring	35
5.3 Slutsats	37
6 Slutdiskussion	37
Källförteckning	40
Bilaga 1: Intervjuguide	42
Bilaga 2: Förtext till informationsbrev	43
Bilaga 3: Informationsbrev	44
Bilaga 4: Statistik över personal i internationell tjänst	45

Förord

Ett stort tack till alla er som gjort denna uppsats möjlig! Framför allt intervjupersonerna. Ni har låtit mig ta del av ett kapitel i era liv och öppen hjärtigt delat med er av era erfarenheter, vilket bildar själva kärnan i arbetet.

Tack också till:

Carl Erlandsson och Hans Nilsson för all hjälp i samband med förmedling av informationsbrev.

Bodil Rasmusson för handledningen, mot slutet intensiv på både kvällar och helger.

Jens, min klippa, för att du är du.

Sist men inte minst Hjördis och Bosse, Inger och Pelle, mina kära vänner, jobbarkompisarna på ”Motellet” och alla andra som har hjälpt, stöttat, uppmuntrat och lyssnat.

Blir uppsatsen färdig? har jag frågat mig vid många tillfällen under arbetets gång. Nu är den äntligen det... Trots en del förseningar och svårigheter har detta på det hela taget varit en mycket positiv upplevelse. Jag har lärt mig massor och samtidigt fått en ljusare bild av en situation som jag tidigare såg som svårhanterlig. Alla människor jag kommit i kontakt med har varit uppmuntrande och tillmötesgående. Det har pushat mig framåt, gett mig nya krafter när det behövts och fått mig att inse att ingenting egentligen är omöjligt.

1 Inledning

1.1 Problemformulering

Sveriges första fredsfrämjande FN-insats gjordes 1956. Sedan dess har cirka 80 000 svenska soldater deltagit i fredsbevarande uppdrag i andra länder och gjort det som kallas utlandstjänst eller internationell tjänst (www.mil.se). Det svenska totalförsvaret har gått från att vara ett invasionsförsvaret mot att allt mer koncentrera sig till insatsförsvaret. De internationella satsningarna är i dagsläget en av det svenska totalförsvarets mest betydelsefulla uppgifter (www.regeringen.se). Under år 2005 deltog cirka 900 personer i Sveriges fredsbevarande militära truppinsatser (Regeringskansliet, 2006). Hur många av dem som har barn och familj finns det inga uppgifter om (personlig kommunikation, C PersE US, 2006-07-28).

Enligt Barnombudsmannens rapport Upp till 18 (2004) bor 73 % av alla barn mellan 0 och 17 år med båda sina föräldrar. 5 % bor med en förälder och en styvförälder. 22 % bor med en ensamstående förälder. Hur ofta barnen träffar frånvarande förälder och avståndet till denne nämns även i statistiken, men i denna statistik räknas förmodligen inte tillfällig frånvaro in. Den typ av föräldrafrånvaro som har störst utrymme i litteraturen, är den i samband med att barnens föräldrar flyttar ifrån varandra, eftersom de inte längre vill leva tillsammans. Statistiken från barnombudsmannen har samlats in vid ett enda tillfälle och ger en bild av situationen som oföränderlig. I själva verket står dock familjelivet och dess relationer under ständig förhandling (Bäck-Wiklund & Johansson, 2003; Bäck-Wiklund, 1997).

Litteratur och forskning som behandlar familjens situation i samband med en förälders utlandstjänstgöring är mycket knapphändig. Separation från en omsorgsperson kan vara en traumatisk upplevelse för barn i alla åldrar (Daniel, Wassell & Gilligan, 2000). Här är det fråga om föräldrafrånvaro under en på förhand bestämd tidsperiod och under mycket speciella förhållanden. Föräldern väljer att resa ifrån familjen under en tid, för att delta i det fredsbevarande arbetet i ett annat land. Arbetet innebär oundvikligen vissa risker. Det blir även stora avstånd mellan föräldern och övriga familjemedlemmar och det är svårt att veta hur mycket kommunikation man kommer att kunna ha under tiden. Utlandstjänsten medför stora omställningar för familjen. Vad det innebär kan vara svårt att förutse. Både på grund av att det

kan vara svårt att föreställa sig något man tidigare inte varit med om och på grund av att oväntade reaktioner och händelser kan inträffa såväl för soldaten som för familjen hemma.

Intresset för ämnet väcktes i samband med min egen erfarenhet av utlandstjänst, inte som barn eller förälder men som sambo. Bristen på forskning inom ämnet är stor och jag ser det som angeläget att den utökas.

1.2 Avgränsningar och val av perspektiv

Det finns möjlighet att undersöka ämnet ur många olika vinklar, som jag anser alla hade varit mycket intressanta. Antingen att undersöka den hemmavarande eller den tillfälligt frånvarande föräldrarnas erfarenheter, barnens eller alla familjemedlemmars samlade upplevelser. Mitt val hade fallit på det sistnämnda om det bara funnits tid till det. För en så detaljerad bild av familjens situation som möjligt hade det varit mest givande. På grund av arbetets tidsram hade dock endast upplevelserna i en eller två familjer kunnat undersökas. För att få en något mer breddad studie, har jag nu valt att begränsa mig till de erfarenheter av situationen som den tillfälligt frånvarande föräldern gjort. Förfrågan om deltagande i intervjun gick ut till den person som gjort internationell tjänst och på så sätt blev det färre mellanhänder om informationen vändes direkt till den personen. Detta sågs som ett sätt att underlätta processen.

Först var tanken att undersöka hur föräldern såg på barnens upplevelser samt om, och i så fall hur, relationen mellan barn och den frånvarande föräldern förändrats i samband med utlandstjänsten. Under arbetets gång har min tolkning varit att dessa relationer inte förändrats särskilt mycket. Den delen av undersökningen ändrades därför till hur familjen anpassat sig och hanterat frånvaron. Ursprungligen var även tanken att föräldrar till barn i samma åldersgrupp skulle ingå i studien. Där fick fokus ändras till barn i olika åldrar på grund av begränsningar i antalet respondenter. De intervjuade är alla män. Min ambition har varit att undersöka föräldra-barnrelationer, inte pappa-dotter- eller pappa-sonrelationer. Därför har genusperspektivet valts bort (se vidare under 2.2.1 Sökande efter och urval av intervjupersoner).

Några av personerna som ingår i studien erbjöd mig att intervjua även andra familjemedlemmar. Detta tackade jag nej till, både på grund av tidsbrist och att jag ville hålla fokus på erfarenheterna den förälder som varit tillfälligt frånvarande gjort.

1.3 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka relationen mellan barn och en förälder som nyligen avslutat utlandstjänstgöring samt att undersöka hur barn och familj anpassat sig till och hanterat situationen i samband med förälderns frånvaro.

1.4 Frågeställningar

De övergripande frågeställningarna som studien utgår ifrån är:

- Hur beskrivs relationen mellan barn och förälder före, under och efter frånvaron?
- Hur anser föräldern att barnet/n har upplevt frånvaron?
- Hur har familjen hanterat och anpassat sig till frånvaro och hemkomst?

2 Metod och urval

2.1 Val av metod

Intresset låg i att få detaljerad information om respondenternas erfarenheter och därför föll det sig naturligt att använda enskilda intervjuer som metod. Denscombe (2000) menar att semistrukturerade intervjuer är att föredra vid insamlandet av sådan information. I enlighet med detta användes en intervjuguide (se bilaga 1) med i förväg utarbetade frågor och teman som stöd vid intervjuerna. Den semistrukturerade intervjun bygger på flexibilitet från intervjuarens sida. Ordningsföljd och vilka frågor som fokus lades på skilde därför från intervju till intervju, beroende på intervjupersonens svar.

Intervjupersonens svar påverkas till viss del av dennes uppfattning om intervjuaren. Detta är särskilt viktigt att beakta då känsliga ämnen behandlas (Denscombe, 2000), vilket fallet kan vara när det gäller familjrelationer. Det är svårt att påverka hur man uppfattas som person, men i kontakten med intervjupersonerna har jag strävat efter att vara artig, punktlig, lyhörd och neutral. Denscombe menar att det främjar relationen mellan intervjuare och intervjuad.

2.2 Urval och tillvägagångssätt

2.2.1 Sökande efter och urval av intervjupersoner

För hjälp med att finna intervjupersoner, tillfrågades personalavdelningen för utlandsstyrkan vid Forsvarsmaktens Hökvarter. Därifrån, för att inte identiteter eller adresser skulle röjas, utgick 295 informationsbrev med förtext av chefen för personalenheten utlandsstyrkan (se bilaga 2) och min förfrågan om att delta i undersökningen (se bilaga 3). Informationsbreven skickades till personer som deltagit i de tre senast avslutade missionerna och var äldre än 25 år. Kriterierna var i stort sett endast att de skulle ha avslutat utlandstjänst under det senaste året samt ha barn. Tillbaka kom sju svar. En orsak till att inte fler svar kom in, skulle kunna vara min önskan om en personlig intervju. Eftersom jag inte har några personuppgifter, kan jag inte uppskatta hur många som kunnat befinna sig på rimligt avstånd. Kanske var det mycket få. En annan möjlig orsak är att det enligt informationsbrevet var kort tid till intervjuerna. På grund av en miss i kommunikationen i samband med utskicket angav brevet att hela arbetet skulle genomföras i maj månad, intervjuerna, arbetet med att sammanställa uppsatsen samt examinationen. Eventuellt gav det ett stressat intryck som gjorde att vissa avstod att svara. En tredje trolig orsak är att en del personer just kommit hem från utlandstjänsten när de fick brevet, vilket var fallet med en av intervjupersonerna. Eftersom de förmodligen ännu inte hunnit återuppta familjerelationerna (Tagesson, 2004) är min tanke att de inte velat bli intervjuade i det läget. Det skulle även kunna bero på att familjerelationer överhuvudtaget kan vara ett känsligt ämne (Descombe, 2000) och personer vars familjerelationer för stunden är infekterade på grund av deras utlandstjänst, är förmodligen mindre villiga att delta i en studie av detta slag. På grund av uppsatsarbetets tidsramar var antalet intervjupersoner i förväg begränsat till fem eller sex.

Från början var tanken att de intervjuades barn skulle vara i samma åldersgrupp. I och med fåtalet svar från personer med barn skilda åldersgrupper, stod valet mellan att skicka ut fler informationsbrev eller att tänka om. Valet föll på att göra en beskrivande undersökning av situationen för barn i olika åldrar i stället för en jämförande undersökning av barn i samma åldersgrupp. Därmed valdes en av de intresserade bort, en man med vuxna barn, eftersom fokus annars varit lika mycket på vuxna utflugna barn som barn under 18 år. En person föll även bort på grund av att vi inte kunde hitta en tid för intervjun som passade oss båda. Personerna som ingår i undersökningen har tillsammans tolv barn mellan 3 och 31 år. De två

äldsta och det yngsta barnet avviker mest i ålder. Övriga barn är mellan 7 och 19 år, med relativt jämn spridning i ålder (se vidare under 4.1 Presentation av intervjupersonerna och deras familjer). De intervjuade är alla män eftersom ingen kvinna hört av sig. Cirka 10 % av dem som gjort utlandstjänst de senaste åren är kvinnor (se bilaga 4). Men som nämnts tidigare finns inga uppgifter om hur många som har barn och familj. Av intervjupersonerna arbetar fyra av fem även till vardags inom Försvarmakten.

2.2.2 Intervjutillfällena

Intervjuerna utfördes under maj och juni 2006, och varade mellan en och en och en halv timma. Min önskan var att göra alla intervjuerna ansikte mot ansikte i en neutral miljö. Det var dock inte genomförbart. Tre av intervjuerna tog plats i lokalerna på Lunds Universitet Campus Helsingborg, en i intervjupersonens hem och en via telefon. Min uppfattning är att skillnaden i genomförande inte spelat någon nämnvärd roll för materialinsamlingen. Alla intervjupersonerna har varit öppna om sina erfarenheter och deras svar har varit detaljerade och utförliga. Telefonintervjuer skulle kunna innebära svårigheter då båda parter går miste om ögonkontakt, kroppsspråk, miljöpåverkan etc. och möjligheten till följdfrågor kan minska. Detta var dock inte något problem i det här fallet. Telefonintervjun var den intervju där respondenten i högst grad själv i sitt berättande höll sig nära frågorna i intervjuguiden. Något har jag även funderat på intervjun som genomfördes i intervjupersonens hem, då jag efteråt fick en känsla av att ha varit stressad. Jag anser dock att jag fått den information jag sökt i alla intervjuer och komplettering har inte behövts.

Före varje intervju upprepades syftet med intervjun, frivilligheten att delta, och att uppgifterna behandlas konfidentiellt. Intervjupersonerna tillfrågades om de hade några funderingar de ville behandla innan intervjun, vilket ingen hade, och om de godkände att intervjun spelades in, vilket alla gjorde. Efter intervjuerna tillfrågades de om möjlighet att komplettera uppgifterna i efterhand från min sida, deras önskan om intervjuutskrift samt intresse av att ta del av den färdiga uppsatsen. De ombads även höra av sig om det senare skulle dyka upp frågor eller något de ville tillägga och informerades om att datum för examination inte var korrekt.

2.3 Bearbetning och analys av undersökningsmaterialet

Intervjuerna spelades in på kassetband och transkriberades därefter ordagrant i sin helhet, i enlighet med Denscombes (2000) riktlinjer för intervjubaserad forskning. Alla namn på personer och platser som nämnts under intervjuerna, fingerades under transkriberingen. En av intervjupersonerna hade önskemål att ta del av intervjuutskriften och den skickades till honom. Han ansåg att intervjusvaren inte behövde kompletteras och ingen av de andra intervjuade har hört av sig för att komplettera svaren.

Varje intervju delades in i fyra olika teman:

- Relationen mellan barn och förälder
- Hur barnen uppfattat och påverkats av frånvaron
- Familjens och omgivningens betydelse för situationen
- Anpassning till frånvaro och hemkomst.

I analyseringen av undersökningsmaterialet har datautskriften av de hela och de temaindelade intervjuerna använts parallellt för att hitta likheter och skillnader. Därefter sammanställdes intervjusvaren under varje tema, de sammanfattades och kopplades till litteratur och tidigare forskning relevant för ämnet.

I arbetets början låg fokus på att undersöka förändringar i relationen mellan barn och förälder samt förändringar i barnens vardagsliv. På grund av att dessa förändringar tolkats som relativt små, har fokus flyttats till att undersöka relationen mellan barn och förälder samt hur ena förälderns tillfälliga frånvaro hanterats av barn och familj.

Fördelarna med den här typen av analys, kvalitativ analys, är att materialet är sprunget ur verkliga upplevelser, detaljerat och omfattande, det finns utrymme för att tolka motsägelser och ett flertal alternativa förklaringar kan accepteras (Denscombe, 2000). Nackdelarna är att generaliserbarheten minskar i och med att undersökningen grundas på ett fåtal respondenter, resultatet blir kopplat till forskarens person eftersom forskaren tolkar materialet, det finns risk att citat tas ur sitt sammanhang och att avvikande resultat väljs bort i strävan efter en slutsats (a.a.). Jag har varit medveten om dessa för- och nackdelar samt min egen förförståelse. Min egen uppfattning är att nära relationer inte nödvändigtvis förändras i samband med utlandstjänst, men att de i allra högsta grad påverkas. På både gott och ont. Det finns en risk

att jag tolkat intervjuvaren efter egna erfarenheter. Samtidigt menar jag att mina erfarenheter i stort skiljer sig från intervjupersonernas. Förutsättningarna blir annorlunda när det är barn med i bilden. Såväl under intervjuerna som i bearbetning och analys har jag strävat efter att ha ett öppet sinne. Därmed är min mening att studien kunnat göras så objektivt som möjligt.

2.4 Undersökningens tillförlitlighet

Enligt Denscombe (2000) består kvalitativa studiers tillförlitlighet i att forskaren detaljerat redovisar forskningens syfte, teoretiska utgångspunkter, genomförande och de beslut som fattats under arbetets gång. Görs detta, finns det möjlighet att bedöma hur stor del studien färgats av forskaren som person. Därmed finns även möjligheten att kontrollera ifall samma resultat skulle ha nåtts om studien gjorts av någon annan. Viktigt för studien är även att undersökningsmaterialet ger en sann bild av verkligheten och täcker studiens frågeställningar samt att en lämplig metod använts för att få fram uppgifterna. Undersökningen bör uttrycka materialets komplexitet och samtidigt visa på samband, forskarens egen påverkan på materialet bör tas upp till diskussion, personerna som deltar i studien bör väljas ut på relevanta grunder. Studiens resultat bör även jämföras med tidigare forskning och teorier som knyter an till ämnet (a.a.).

Av dessa krav är det svårast att kontrollera huruvida respondenternas svar ger en sann bild av verkligheten. Det finns en risk att intervjupersonerna framställt sina erfarenheter som så goda som möjligt. Medvetet eller omedvetet kan det ta emot att beskriva familjerelationer och familjens situation som svårhanterliga eller negativa. Alla de intervjuade har dock givit detaljerade och utförliga svar på frågorna och de motsägelser som förekommit har retts ut. Därmed anser jag att svaren är trovärdiga. Det är min mening att denna studie i hög grad uppfyller alla de ovan ställda kraven.

2.5 Källkritik

Sökandet efter litteratur har gjorts via Internet samt att ett flertal personer inom Försvarmakten och personal på Anna Lindh-biblioteket i Stockholm tillfrågats. Anna Lindh-biblioteket är Försvvarshögskolans, Högkvarterets och Utrikespolitiska institutets bibliotek. Meningarna om forskningen på området har gått isär. Någon har menat att ingen sådan

forskning gjorts, någon att viss litteratur finns. Den enda konkreta undersökning som framkommit med liknande inriktning som denna är dock Tagessons C-uppsats i krigsvetenskap från år 2004 ”Internationell tjänst och familj?”. Detta gör att Tagessons uppsats får stor betydelse för denna studie.

Trots bristen på litteratur med samma fokus som denna undersökning, finns det annan litteratur som knyter an till ämnet. Alla de källor som nyttjats här har haft ett bredare och mer generellt perspektiv än denna studie. Därför har delar som passat studiens syfte plockats från olika teorier och forskning. I enlighet med Denscombes (2000) riktlinjer har de källor som används granskats kritiskt. Här följer en motivering till att källorna är trovärdiga.

Båda Rödstams böcker (1994 & 1998) och Gustafssons bok (2004) har tryckts i flera upplagor. Av de elektroniska källorna är två ur etablerade faktatidskrifter, en knuten till Försvarshögskolan och två kommer från statliga myndigheter. Materialet från de statliga myndigheterna består av statistik som jag inte finner någon anledning till att den skulle vara snedvriden på något sätt. Böckerna av Denscombe (2000) och Daniel mfl (2000) används som kurslitteratur i kursen som denna uppsats ingår i. Flera källor har använts i många avsnitt. Alla källor utom Rödspam (1994) är publicerad under de senaste 10 åren vilket ger en färsk faktasamling. Bilaga 4 innehåller statistik som tidigare redovisats av Försvarsmakten.

3 Tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter

3.1 Internationell tjänst och familj

Tagesson (2004) behandlar i sin undersökning bland annat vilka behov som behöver tillgodoses för att officerare med familj ska vilja göra utlandstjänst. Tagesson menar att det finns en stark önskan att familjens liv ska förändras så lite som möjligt. Partners självförtroende och förmåga att själv ta hand om familjen samt att familjesituationen och barnen är trygga och stabila är faktorer som väger tungt. Barnen får mindre tid tillsammans med en förälder och mer hushållsarbete måste göras per person. Enligt Tagesson blir det större belastning på en familj med två till fyra barn i olika åldersgrupper och med skilda intressen, än vad det blir på en familj med ett till två barn, nära i ålder och med liknande

intressen. Familjens stödjande nätverk ses som viktigt, alternativt att familjen kan få stöd i försvarsmaktens regi.

Tagesson menar att det tar från ett par veckor upp till månader för familjelivet att normaliseras efter hemkomsten. Minst tre relationer ska återupptas: familjen som helhet, relationen till barnen och relationen till partnern. Tagesson tar upp en längre semester som en läkande upplevelse för familjen (a.a.).

3.2 Familjeliv

Bäck-Wiklund och Johansson (2003) menar att familjelivet inte går att behandla som ett objekt. Det är inte statiskt utan något som pågår dagligen och skapas genom familjemedlemmarnas vardagshandlingar. För att familjen och familjemedlemmarna ska kunna anpassa sig till den situation som råder, men även utvecklas, sker ständigt nya förhandlingar mellan familjemedlemmarna. Behov, intressen och önskemål från alla parter ställs mot varandra och jämkas ihop. Ett fungerande familjeliv består samtidigt av rutiner och ritualer som skapar trygghet och mening (a.a.; Bäck-Wiklund, 1997).

3.3 Föräldraskap

Med föräldraskap menar Daniel mfl (2000) omsorgens natur. Omsorgen kan ges av föräldrar eller någon annan som barnet knutit an till. Här används orden förälder och omsorgsperson likvärdigt. Enligt Baumrind (a.a.) finns det två sidor av föräldraskapet: att svara på barnets behov med värme och stöd och att ställa krav på barnet utifrån dess utveckling. Föräldrar som är lyhörda för sina barns utveckling och individuella behov, har bättre förutsättningar att möta dem och anpassa omsorg och krav. En omgivning som präglas av kontinuitet och förutsägbarhet inger barnet trygghet (a.a.; Gustavsson, 2004) och känsla av sammanhang (se nedan) (Bäck-Wiklund, 1997). Både barn och vuxna har ett behov av att förstå vad som händer dem. Därför är det viktigt, att omsorgspersonerna är ärliga mot barnet och hjälper det att förstå hur och varför något hänt.

Relationen mellan barn och förälder har ett starkt samband med hälsa. Ett barn med goda relationer till föräldrarna mår bättre psykiskt och har färre somatiska besvär (Sweeting &

West i Brodin Låftman & Östberg, 2004). För äldre barn är det ofta viktigt att kunna prata med föräldrarna när de har problem (Brodin Låftman & Östberg, 2004). Samtidigt som barnet har behov av närhet och stöd, har det även behov av att klara sig själv och ta avstånd. Konflikter med omsorgspersonerna ingår i processen att växa upp och bli självständig (Rödström, 1994; Rödström, 1998; Daniel mfl, 2000). I perioder med exempelvis mycket stress, kan ett annars gott föräldraskap försämrats. Alla föräldrar kan stundtals behöva extra stöd (Daniel mfl, 2000).

3.4 Barns utveckling och behov

Den takt som utveckling och behov går i är olika från människa till människa, men skiljer sig även från område till område för samma person (Gustavsson, 2004; Rödström, 1998). Här följer en kort sammanfattning relaterat till uppsatsens område.

3.4.1 0-3 år

Ända från födseln har barnet förmåga att kommunicera och samspela med andra människor. Det är från början helt utlämnat till omgivningen för att få sina behov tillfredsställda (Rödström, 1994). Som nämnt ovan är lyhördhet och omsorg om barnet viktigt från föräldrarnas sida. Kontinuitet och förutsägbarhet ger barnet trygghet och stimulerar även utvecklingen av minnet och förståelsen för omvärlden och sig själv. Ett tryggt förhållande till omsorgspersonerna, en säker bas att komma tillbaka till, ger bättre förutsättningar att utforska världen, skapa en trygg identitet och goda relationer till andra. Goda, trygga relationer tål ett visst mått av motgång utan att skadas i grunden, men om en omsorgsperson försvinner kan det bli en traumatisk upplevelse för barnet (a.a.; Daniel mfl, 2000). Vid 2-3 års ålder börjar barnet förstå att saker och personer fortfarande finns, även när det inte kan se, höra eller känna dem. Det kan då hålla kvar en bild av relationen i tankarna och på så sätt bättre klara tillfälliga separationer från sina omsorgspersoner. Barn kan även finna trygghet i ett övergångsobjekt, exempelvis en nalle eller snuttefilt (Rödström, 1994). Det lilla barnets tankevärld utgår från barnet självt och dess konkreta upplevelser i nuet. Successivt utvecklas förmågan att fundera över verkligheten. Även språkförmågan utvecklas, men under den här perioden är kroppsspråket det främsta uttrycksmedlet (a.a.).

3.4.2 7-12 år

Barnet får lättare att uttrycka sig i ord. Förmågan att tänka abstrakt, grundas i konkreta upplevelser. Efterhand som erfarenheterna blir fler och fler samt att barnet utvecklas tankemässigt, kan det dra egna slutsatser. De kan i tanken kombinera de tidigare upplevelserna och på så sätt fundera över situationer de inte varit med om och saker de inte kommit i kontakt med. I takt med detta ökar även förmågan att reflektera över framtiden och det förflutna (Gustavsson, 2004; Rödstram, 1998). Egocentrismen minskar, men vad som upptar tankarna beror mycket på intresse. Ofta funderar barn i den här åldern mycket på existentiella frågor och världens orättvisor (Rödstram, 1998). Vänskap blir viktigare. I samspelet med vänner utvecklas identiteten och beroendet av vuxna blir mindre för stunden. Barnet strävar efter självständighet men behöver fortfarande omsorg och trygghet. Samtidigt söker det vuxna personer, föräldrar eller andra, att identifiera sig med under utvecklingen (a.a.; Daniel mfl, 2000).

3.4.3 Tonåren

Utvecklingen på ovan nämnda områden pågår även under tonåren. Den kognitiva utvecklingen, umgänget som blir allt betydelsefullare, sökande efter sin egen identitet och strävan efter oberoende (Rödstram, 1998; Daniel mfl, 2000). Kraven utifrån ökar under den här tiden. Skolan kräver mer arbete, nätverket blir oftast större, det ställs krav från många olika håll på kunskap, social kompetens, utseende etc. Stöd, uppmuntran och en trygg bas underlättar för ungdomen att möta kraven och fortsätta utvecklas (Daniel mfl, 2000).

3.5 Känsla av sammanhang

Det sociologiska perspektivet salutogenes innebär att man fokuserar på hälsans orsaker, istället för att undersöka vad som orsakar ohälsa. Inom salutogenesen är känsla av sammanhang (KASAM) ett centralt begrepp (sv.wikipedia.org). KASAM består i individens upplevelse av begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet.

Begriplighet: förståelse för vad som händer i livet, världen ses som förutsägbar och strukturerad.

Hanterbarhet: tillgång till de resurser som behövs för att möta de situationer man ställs inför.

Meningsfullhet: förmåga att se livets svårigheter som utmaningar och inte som bördor, att vara motiverad till att angripa problemen (a.a.; Olsson, Hansson, Lundblad & Cederblad, 2006).

I Erikssons och Lindströms studie (2006) av salutogena undersökningar publicerade mellan 1992 och 2003 bekräftas, att ju högre känsla av sammanhang, desto bättre hälsa upplever individen.

4 Undersökningens resultat

Här följer en presentation av intervjupersonerna och deras familjer. Därefter redovisas resultatet av undersökningen, som delats in i tre avsnitt: innan avresan, under frånvaron och efter hemkomsten.

4.1 Presentation av intervjupersonerna och deras familjer

Arvid är gift med Agneta, de har barnen Beatrice 17 år och Carl 15 år. Arvid har varit borta sex månader och innan dess i drygt tre månader på utbildning och rekognoseringsresa inför utlandstjänsten. Under utbildningen kom han hem varannan helg. Han hade två hemresor under missionstiden, en respektive två veckor. Arvid har vid intervjutillfället varit hemma tre veckor.

Bert har barnen David 9 år och Erika 7 år från ett tidigare förhållande. De bor växelvis hos sin mamma och hos Bert. Bert är sambo med Felicia sedan tre år tillbaka och han menar att hon också fungerar som en mamma till barnen. Bert har varit borta sex månader och innan dess fått två månaders utbildning inför utlandstjänsten. Även han kom hem varannan helg under utbildningen och hade två hemresor under missionstiden, en vecka och två veckor. Bert har vid intervjutillfället varit hemma två månader.

Claes har barnen Hanna 31 år och Isa 27 år från ett tidigare förhållande, är gift med Jenny sedan sex år tillbaka. Hanna och Isa är utflugna sedan många år. Jenny har barnen Klara 19 år och Lars 17 år. Claes, Jenny, Klara och Lars har bott ihop sedan de gifte sig. Klara flyttade ut för ett år sedan, Lars flyttade under tiden Claes gjorde utlandstjänst. Claes har varit utomlands

sex månader och har vid intervjutillfället varit hemma fem veckor. Han har också varit hemma två gånger under tiden, en respektive två veckor.

Didrik är gift med Magdalena, har barnen Nina 15 år, Olof 12 år och Pia 8 år. Didrik utbildades i två och en halv månad innan han åkte. Under den tiden veckopendlade han. Han var utomlands sju månader och hade två hemresor under tiden, båda på två veckor. Vid intervjutillfället har han varit hemma sex veckor.

Elof är gift med Rut och de har tillsammans dottern Sigrid 3 år. Han var hemifrån fyra och en halv månad. Elof hade en tvåveckors hemresa under missionstiden och har vid intervjutillfället varit hemma två och en halv månad.

4.2 Innan avresan

Under detta avsnitt behandlas hur relationen mellan barn och den förälder som varit frånvarande sett ut tidigare samt hur familjerna förberett sig inför frånvaron.

4.2.1 Tidigare relation

Relationen mellan barn och förälder skiljer sig från familj till familj och från barn till barn. De olika familjerna har olika boendesituation. Arvids, Didriks och Elofs familjer är så kallade kärnfamiljer där barn och föräldrar bor tillsammans. Barnen i Berts familj bor växelvis hos sin mamma och sin pappa och hans sambo. Claes har inga barn som bor hemma. Han har inte bott tillsammans med sina egna barn på många år och hans frus barn har flyttat ut det senaste året.

Hur mycket de umgås och vad de gör tillsammans skiljer sig också till viss del. Arvid och hans barn har tidigare umgåtts mycket genom barnens idrotter. Båda föräldrarna har varit med på båda barnens aktiviteter, även om Arvid mest varit med sonen och hustrun mest varit med dottern. Arvid menar att han och barnen alltid stått varandra ganska nära.

Bert träffar sina barn varannan vecka, eftersom de bor växelvis hos honom och hos sin mamma. Bert menar att han lever i nuet med sina barn. De planerar inte så mycket utan tar dagen som den kommer och gör vad som faller dem in. De bestämmer tillsammans vad de ska göra. Bert menar att han har en öppen kommunikation med sina barn. De pratar om det mesta

och han anpassar sig till barnens behov, utveckling och önskemål, både i fråga om vad de pratar om och vad de gör tillsammans.

Claes, som har vuxna barn och har långt avstånd mellan dem och sig, träffar sina barn två till tre gånger per år. Däremot pratar de i telefon varje vecka. De har en rak och ärlig kommunikation. Han berättar att han står båda barnen nära, men något närmre Isa. Claes menar också att han har en god relation till sin frus barn, som hellre vänder sig till honom än till sin egen pappa. Claes menar dock att han inte står dem lika nära som de egna barnen. Jennys barn bor däremot inte lika långt borta, så de träffas oftare.

Didrik och familjen umgås i vardagen och har exempelvis även alltid haft "fredags- och lördagsmys". De senaste två åren har han umgåtts mindre med äldsta dottern än med de två yngre. Nina är i puberteten och är inte hemma lika ofta som de små, eftersom hon umgås mer med sina vänner. Hon och Didrik hamnar med jämna mellanrum i konflikt med varandra, men Didrik menar att hon behöver mycket stöd och att han försöker ge henne det.

Elof reser mycket i arbetet. Sedan Sigrid föddes har han varit borta ungefär en vecka på en och en halv månad. När han inte reser, arbetar han sent två kvällar i veckan. Övriga vardagar får han några timmar med familjen och de umgås på helgerna. De leker och gör utflykter. Elof menar att Sigrid är van vid och trygg med att få mycket information. De är alltid ärliga mot henne och talar om för henne vad som kommer att hända på ett sätt som hon förstår.

"Typ då 'innan det är mellanmål på förmiddan så ska vi göra det och sen så äter du en banan och sen så gör vi det och sen så äter vi lunch och sen när solen går ner och det blir kväll så ska vi göra si och så'."

Elof tar även upp att kroppskontakt är viktigt för familjen, för att visa Sigrid att de tycker om henne och varandra.

Intervjupersonerna beskriver skiftande individuella drag, behov och intressen hos alla barnen. Både sådana som hänger ihop med barnets psykiska och fysiska utveckling och med barnets personlighet. De som har eller har haft barn i puberteten, Arvid, Claes och Didrik, berättar om en period då de träffats mindre och haft sämre kontakt med det barnet.

”Det här med frigörelsen ’kom inte och tala om för mig vad jag ska göra’ och sånt där. Men det är ju ett steg här i livet.” (Claes)

”Hon har också sina argument för hon vill göra sina saker... hon håller på att bryter sig loss då, och själv bli vuxen och skapar sin egen identitet.” (Didrik)

Förutom den förändring i relationen som puberteten medför, har de intervjuade haft en relativt konstant relation med sina barn. De beskrev hur barnen utvecklats, men att närheten och öppenheten i relationerna inte har förändrats. Undantaget är Claes familj. Claes menade att han hade en bra relation till sina barn under deras uppväxt. Relationen försämrades i samband med att han och barnens mamma skiljde sig för snart tjugo år sedan. Under ett par år därefter hade de dålig kontakt. Successivt blev det bättre och bättre. De har sedan länge hittat tillbaka till varandra och återfått den goda kontakten.

4.2.2 Förberedelse inför resan

Arvid och Bert har länge velat göra utlandstjänst och pratat om det med sina familjer. Elof har varit ute tidigare och Sigrid är van vid att han reser mycket. Alla intervjupersonerna har pratat mycket med sina barn om vad som skulle komma. De har pratat om vart de ska, vad de ska göra och hur länge de ska vara borta. Arvid, Bert, Claes och Didrik sökte till utlandsstyrkan cirka sex månader innan de åkte och fick någon månad senare veta att de fått tjänsterna. Elof fick veta bara tre till fyra veckor innan, att han skulle åka. Alla förberedde sina barn, men på lite olika sätt.

För Arvid har det varit särskilt viktigt med förberedelser. Arvid veckopendlade under ett års tid när barnen var små. Sonen, som då var fyra år, reagerade starkt på det.

”Det gillade inte han, att jag var borta. Så då blev det lite... det blev lite problem med honom då, för han ville inte göra nånting. Han ville inte gå till dagis, han ville inte göra nånting.”

Innan han nu bestämde sig för att åka, pratade han igenom det med barnen. Han lade fram det på olika sätt, fördelar och nackdelar, och fick dem att fundera på hur det kunde komma att bli. Så småningom kände han att de accepterade det. De pratade igenom vilka tidpunkter barnen

brukade vara hemma, så att Arvid skulle kunna få tag i dem när han ringde. De skaffade sig också e-postadresser så att de skulle kunna kommunicera så mycket som möjligt.

Bert har varit noga med att barnens rutiner, vardag och trygghet ska förändras så lite som möjligt. De valde att fortsätta med växelvis boende trots att han inte skulle vara hemma.

När han nu skulle åka, pratade de inte så mycket om det till en början men sedan mer och mer fram tills att han åkte.

”Att man håller distans till händelserna. I början, sen kommer man närmare och närmare. Så att man jobbar sig fram. Och likadant det här med att man tar till sig information. Vi sitter och läser om det, vi... hela tiden, det jag får reda på som kan vara intressant, det pratar vi om.”

Claes tycker också att hans barn var väl förberedda när han åkte. Han hade berättat vad han skulle göra, vart han skulle och hur det var där. Han beskriver barnen som ”lite gnyende” över att han skulle göra utlandstjänst och menar att de var oroliga, men de accepterade det.

Didriks barn visste om att han var intresserad av den här tjänsten och att han hade sökt. Han menar att hans barn förstod varför han åkte, att de skulle kunna kommunicera med varandra och att han skulle komma hem igen. Innan Didrik åkte tog han en lång semester, tre till tre och en halv månad, och var hemma med sina barn hela sommarlovet. När sedan utbildningen började försökte han hinna med att göra så mycket som möjligt med barnen när han var hemma på helgerna och ordna saker för dem inför frånvaron. Didrik tar som exempel att äldsta dottern fick sköta en häst.

”Så vi försökte verkligen att fixa till saker och ting så att det var liksom... skulle vara bra för alla innan jag for då.”

Elof fick reda på att han skulle åka knappt en månad i förväg. De valde att inte säga något till Sigrid direkt utan väntade till 1-2 veckor innan han reste eftersom hon är för liten för att förstå tidsperspektivet. Både vad han skulle göra och hur länge han skulle vara borta förklarade de på ett sätt som de visste hon kunde relatera till.

”Så började vi berätta att det fanns ett land som låg långt, långt borta eller en plats som låg långt borta och där hade de vuxna människorna bråkat med varandra. Och att barnen var ledsna och att pappa skulle åka dit för att hjälpa de här barnen.”

Tiden förklarade de med att det var många dagisdagar och många dagar det inte var dagis. De förklarade också att han skulle vara borta över vintern och när jultomten kommer och att han skulle komma hem när träden började bli gröna. Fram tills att han åkte pratade de om detta varje dag.

4.3 Under frånvaron

Detta avsnitt börjar med en redovisning av hur ofta och på vilket sätt barn och förälder kommunicerat med varandra under frånvaron och hur kommunikationen skiljt mellan barnen. Därefter beskrivs omgivningens betydelse för barnen, barnens upplevelse av separationen och föräldrarnas upplevelse av relationen till barnen under permissionen.

4.3.1 Kommunikation

Alla de intervjuade har kunnat kommunicera med sina barn under tiden de har varit iväg. De har genom försvarsmakten haft tillgång till telefon och Internet och kunnat skicka och ta emot brev. Men även här skiljer sig erfarenheterna.

4.3.1.1 Kommunikationsmöjligheter

Arvid, Bert och Claes har ofta kunnat använda de telefoner som försvarsmakten tillhandahåller. De har haft tillgång till dem när de varit lediga inne på campen och då har de kunnat prata i tio till trettio minuter, någon gång längre. De sista sex veckorna hade även Didrik tillgång till telefon i den utsträckningen. Innan dess kunde han ringa tre gånger i veckan, men oftast inte förrän sent på kvällen. Arvid, Claes och Elof har haft tjänstetelefon och på den har familjen kunnat nå dem i stort sett hela tiden. Arvid har även haft sin privata mobiltelefon med sig. Didrik har delat en telefon med flera andra och till den har familjen kunnat ringa om någon nödsituation skulle inträffa. Det har inte funnits någon möjlighet för Berts familj att ringa honom, När de pratat är det han som ringt upp dem. Om intervjupersonerna någon gång inte kunnat ringa under en period, har de kunnat berätta det för familjen innan.

Alla har haft god tillgång till Internet under hela tiden. Beroende på hur ofta posten har gått, har de kunnat skicka och ta emot brev och paket en till flera gånger i veckan.

4.3.1.2 Olika barn, olika kommunikation

Arvid menar att sonen oftare svarade i telefon än dottern och därför pratade de oftare. Arvid pratade med sin son flera gånger i veckan och sin dotter minst en gång i veckan. Oftast var de han som ringde. Men det hände att barnen också ringde honom för att fråga om en läxa eller ”Det var en diskussion vid något tillfälle ’pappa, hur länge får jag vara ute?’.” De har e-postat varandra ungefär en gång varannan vecka. Med dottern, som han pratade med mer sällan, hade han en djupare kommunikation via e-post.

”Sönens (mail) som då mer bara var ’ja nu hade vi prov i det och det’ och ’idag har jag mekat med moppen och skruvat isär det’ och så vidare ’men det funkar inte, vet du vad det är för nånting?’ (...) Men dotterns kunde vara på en djupare nivå. Prata lite mer om känslor. Vad som hade hänt och vad följderna av det blev och så vidare. Och de var längre, mailen. Lite mer känslosamma och mer utvecklade.”

Bert har haft telefonkontakt med sina barn 2-3 gånger i veckan. Han hade haft möjlighet att i stort sett ringa varje dag, men upplevde att det inte blivit bra för barnen att ringa för ofta. Bert menar att det har varit minst lika viktigt att prata, som att barnen hör att pappa är där.

”Om jag då får över luren till henne (Erika) och hon sitter tyst, så vet hon att pappa är på andra sidan. Så att den här biten att egentligen bara sitta och höra varandra... den upplevde jag som väldigt viktig. För jag kunde fråga henne ’vad har du ätit till middag i skolan?’ Och, ’ja, vet inte’, sa hon då. ’Har du lekt med nån ikväll?’ ’Tja...’, så var det tyst. Och det är inte så att hon inte vill berätta eller att hon... utan att det är bara det att hon har pappa i luren och det räcker.”

Bert menar att det varit på samma sätt med båda barnen.

Claes och hans barn har pratat i telefon en gång i veckan, som de brukar göra. Han vet att Hanna har det bra och tänker mer på hur det går för Isa. Han har varit mest angelägen att prata med henne och hon ringde även till honom direkt ibland. Annars var det han som ringde upp.

Han har ringt Klara några gånger, men i övrigt har Jenny förmedlat kontakten mellan sina barn och Claes.

Didrik försökte prata med sina barn på helgen eftersom han annars oftast inte kunde ringa förrän i alla fall de yngsta somnat. Utslaget över hela tiden säger Didrik att han pratat med vart och ett av sina barn en gång i veckan. Mindre med Nina än med Olof och Pia. De sista sex veckorna hade han större tillgång till telefon och kunde ringa när han fick tid över. Didrik nämner en period mot slutet då Olof saknade honom mer än vanligt och han fick ta sig mer tid att prata med honom. Nödnumret användes aldrig. Didrik menar att det har varit via Internet de kommunicerat mest. Han och barnen har skickat e-post 1-3 gånger per vecka till varandra. Barnen har även använt försvarsmaktens hemsida som komplement för att få reda på hur läget varit där han varit. De skickade även brev och paket till varandra. Didrik skickade i genomsnitt ett brev i veckan, ibland mer ibland mindre. Vissa gånger skickade han gemensamt till familjen, andra gånger till var och en. Didrik menar att både han och familjen uppskattade brev mer än e-post. För sin egen del beskriver han det så här:

”Det är... det är höjden av lycka att få ett brev. I förhållande till att få ett e-mail, det har inte samma värde. Det finns ett symbolvärde och det stannar kvar, det är fysiskt, du håller i det, du kan känna liksom... det doftar hus och hem och allt sånt.”

Elof har pratat med sin dotter i telefon ca 10 gånger under hela tiden. Han pratade med sin fru flera gånger i veckan och varje gång Sigrid var i närheten frågade Rut henne om hon vill prata med Elof. Elof menar att hon helt enkelt inte är så pigg på att prata i telefon. Några gånger har Rut ringt för att Sigrid har velat prata med honom. Någon gång för att hon var ledsen och någon gång för att det hänt något roligt som hon ville berätta.

Även Bert, Claes och Elof har skickat och fått brev och e-post. Men den huvudsakliga kommunikationen har skett över telefon. Bert berättar att hans barn tyckt det varit roligt att skicka teckningar. När han skickat till dem har det mest varit för att de skulle få något personligen, eftersom det varit viktigt för barnen.

”Bara det lilla att de får ett eget brev med ett frimärke.”

Claes och Elof menar att om det funnits större behov och intresse hade det blivit mer skickat.

”Eftersom vi ringer varandra en gång i veckan så blev det ju... då vet de hur jag mår och sånt där.” (Claes)

”Om Rut hade upplevt att Sigrid fått ut väldigt mycket av det här att rita och skicka till pappa, så tror jag att hon hade gjort det väldigt mycket mer. Och då hade hon nog säkert bett mig att skicka fler grejor, men... Nej, det har inte varit nån större hit.” (Elof)

Alla tycker att kommunikationen fungerat bra, även om Didrik menar att det kunde ha varit mycket bättre. Arvid trodde innan han åkte att de inte skulle kunna ha så mycket kontakt som de sedan hade. För honom var det en positiv överraskning. Bert och Elof har pratat med barnen så mycket som de känt att barnen vill och behöver. Claes' kommunikation med barnen har varit ungefär som den brukar och han tycker det har varit mycket bra. Didrik menar att han gjort sitt bästa för att hålla kontakt med sina barn. De har haft så pass mycket kontakt att han vetat hur det gått för barnen och hur de har det.

4.3.2 Omgivningens betydelse

Alla fem intervjupersonerna tar upp betydelsen av barnens omgivning, särskilt den förälder som är kvar hemma.

4.3.2.1 Den hemmavarandes stöd till barnen

Arvid menar att barnen, innan han åkte, var nervösa för hur det skulle bli när inte han var hemma. Nervositeten berodde dels på att det bara skulle finnas en vuxen tillgänglig, dels på att de skulle behöva hjälpa till mer hemma än de var vana vid.

”Jag tror att de tyckte till slut, att det blev inte så farligt som de trodde. Och det beror ju mycket på hustrun.”

I och med att Felicia fortsatt att ha barnen själv, har rutinerna för Berts barn förändrats mindre än de annars skulle ha gjort. Bert berättar om tillfällena då Felicia stöttat och tröstat hans barn när det behövts.

”Det viktiga var nog att, det där att just den närmaste i familjen, som nu var Felicia... att hon sätter sig ner och tar den tiden det krävs.”

Didriks fru har lagt mycket tid på att hjälpa den äldsta dottern. Hon har skjutsat Nina fram och tillbaka till olika ställen och även hjälpt henne med praktiska saker. Det har gjort att hon fått mindre tid till att umgås med de två yngre barnen.

Eftersom Elof har varit iväg tidigare under tiden han och hans fru levt tillsammans, menar Elof att hon vet vad det innebär och det har gjort att hon kunnat förutse hur Sigrid skulle reagera och behöva. Han menar att hans fru är trygg i sig själv och det påverkar dottern positivt.

I Claes' familj fortsätter barnens liv, med skola, arbete och umgänge, som vanligt när han åker. Alla barnen har kontakt med Jenny under tiden. Framförallt hennes egna barn, men även hans. Hanna och Isa har en god relation till Jenny och de ringer varandra då och då.

4.3.2.2 Förmedling av kommunikation

Alla intervjupersonerna säger att barnen pratat med den förälder (eller förälders fru/sambo) som varit hemma. Och att det sedan har förmedlats till dem. Bert, Didrik och Elof menar att fruarna/sambon berättat hur det går för barnen och hur de mår. Bert och Didrik säger att det var värdefullt när de sedan pratade med sina barn, att de visste hur de mådde och kunde anpassa sig till det. Arvid menar att barnen och hustrun pratat om honom hemma och alla tre sedan refererat till det i samtal med honom. Kontakten mellan Claes och Klara och Lars har till största del gått genom Jenny, eftersom han inte haft lika mycket kontakt med dem under frånvaron.

4.3.2.3 Annat stöd till familjen

Didriks svärmor och föräldrar har turats om att passa de två yngsta barnen en helg i månaden när frun arbetar. Äldsta dottern har inte behövt eller velat ha passning. Antingen har barnen åkt till dem eller så har de kommit och hälsat på. På grund av att de arbetar alla tre och inte någon av dem bor i samma ort som familjen, har de inte kunnat hjälpa till mer även om vilja och önskemål funnits. Didrik menar att det hade varit svårt att klara sig utan deras hjälp.

”Det har varit bra med den hjälpen. Det har det varit. Helt klart. Ovärderligt får man väl säga att det var.”

Men han menar att familjen skulle ha behövt mer stöd och önskar att det funnits möjlighet att få stöd från försvarsmakten. Stöd i praktiken, främst till hans fru, under frånvaron i form av exempelvis aktiviteter för barnen eller en sponsrad spa-vistelse med andra i samma situation för att hämta krafter.

Elof och Rut umgås mycket med hans kollegor och deras familjer. Många av dem är i samma situation, att ena parten reser mycket och gjort utlandstjänst. Elof menar att hans fru har hämtat stöd från dem.

Arvid, Bert och Claes nämner inget stöd utifrån till familjen.

4.3.3 Barnets upplevelse

4.3.3.1 Orsaken till och längden på frånvaron

Alla de intervjuade menar att barnen har förstått varför de har varit borta och att de skulle komma hem igen. Bert och Elof har anpassat informationen efter barnens utveckling. Inga av barnen har vetat på detaljnivå vad de har gjort eller hur de har haft det, men alla intervjupersonerna menar att barnen varit nöjda med informationen de fått.

Berts, Didriks två yngre och Elofs barn har inte helt förstått tidsramarna på grund av ålder och utveckling.

”Det är ju det att de har så svårt med tider och rymd och sånt.” (Didrik)

”Jag tror att det har varit som en väldigt lång tjänsteresa. Alltså om det var en vecka eller en månad eller två månader, det tror jag inte spelar den stora rollen.”(Elof)

Elof menar att bristen på tidsperspektiv kan kompenseras.

”Vi inbillar oss det, vi är inga psykologer men... om hon, dottern, känner att hon kan få kontakt med pappa, hon kan titta på en bild på pappa, hon kan fråga och få ett sant svar, även om hon inte kan relatera till tiden, så räcker det. Hon är trygg med det.”

4.3.3.2 Saknad, stolthet och oro

Alla intervjupersonerna säger att deras barn har saknat dem, att de funderat över hur de har haft det och tänkt på dem. I vardagen men framförallt vid speciella tillfällen.

”Jag var ju inte hemma när sonen fyllde år exempelvis, inte när hustrun fyllde år, jag var inte hemma vid nyår, så det är en del såna tillfällen som inte jag varit närvarande. Jag tror framför allt det har varit då.”

Elof menar att hans dotter i några korta perioder har varit ledsen och nedstämd och saknat honom, men att det inte varit mer än fem till tio gånger på hela tiden. Didrik menar att hans barn har saknat honom väldigt mycket och att de har lidit på grund av det.

Claes och Didrik menar att deras barn har varit oroliga för dem, men att de blivit lugnade när de fått veta att de mår bra. Elof har inte nämnt att det är hotfullt där han var och han tror inte heller att Sigrid hade kunnat förstå det. I intervju 1 och 2 har inte oro dykt upp.

Bert och Didrik menar att deras barn har varit stolta över att de gjort utlandstjänst. Båda har besökt barnens klasser och berättat om landet de varit i och om vad de gjort, Bert i Davids och Didrik i de två yngstas.

4.3.3.3 Skillnad i vardagen

Arvid menar att den största skillnaden för hans barn har varit, att det inte funnits en vuxen tillgänglig i lika stor utsträckning.

”Utifrån som jag har upplevt dem, så tror jag att den största skillnaden har varit att det har inte funnits någon vuxen där alltid för att kunna hjälpa till, svara på frågor och stötta dem när de har haft sådana önskemål.”

Didrik berättar något liknande. Han menar att det varit mycket bättre för både sonen och äldsta dottern om han också kunnat stötta dem. Didrik menar att mindre föräldratid fått konsekvenser för sonen. Olof är sällan sjuk men stannade hemma från skolan några dagar under en period mot slutet av Didriks utlandstjänst. Didrik menar att det var en reaktion på att han inte fått tillräckligt med omsorg.

”Då var han sjuk de dagarna min fru var hemma. (...) Det var väl ett sätt för honom att få mer uppmärksamhet ifrån henne.”

Även Bert menar att hans barn inte mådde bra av att han åkte ner efter sin andra permission. David reagerade starkare än Erika.

”Hade jag stannat hemma då tror jag David hade mått bättre än de sista 5 veckorna. För den sista turen gjorde att han blev lite tystlåten och lite fundersam.”

4.3.3.4 Närvaro i frånvaron

Förutom den kommunikation de haft med barnen, finns andra exempel på hur barnen kunnat känna deras närvaro. Båda Didriks yngsta barn har använt saker han har skickat till dem. Sonen har använt en del av hans saker, exempelvis militärstrumpor. Han tror att det gjort att de känt sig närmare honom. Elof menar att det funnits bilder på honom framme hela tiden. De har även satt ihop som små serietidningar med datorutskrivna bilder på alla i familjen, som hans dotter tittat i ibland. Bert menar att barnens vardag är full av saker som påminner om honom. Men de har inte haft något särskilt nu under frånvaron. Bert lånade däremot Erikas halsband och hade det på sig under hela utlandstjänsten. På alla kort till exempel, där Bert är med, syns Erikas halsband. Han menar att det kan ha varit betydelsefullt för henne. Arvid tror inte att något av hans barn har haft något särskilt för att bli påmindas om honom och Didrik säger samma sak om den äldsta dottern. I intervju 3 kom inte frågan på tal.

4.3.4 Permission

När Arvid kom hem på permission, upplevde han att båda barnen tog vara på tiden med honom. De umgicks mindre med sina vänner för att istället vara hemma med familjen. Bert menar att han fick stå tillbaka och följa med i de rutiner som familjen skapat när han varit borta.

”Nåt som man måste slå ifrån sig när man kommer hem, det är att jag kommer inte hem och så är det som vanligt. Jag kan inte komma hem och säga att ’nu är pappa hemma’. Utan när jag kommer hem är jag lite grann underställd familjen. Den veckan. Jag kan inte ta några större beslut, jag kan inte förändra nånting.”

Didrik beskriver att när han kom hem på permission var relationen mellan honom och barnen påverkad.

”Från början har det varit jätteroligt och jättebra och sen så nån dag så har man sagt nåt till dem eller gjort nånting och sen så har de blivit jättetjuriga och tagit illa vid sig och... och det är nån slags reaktion då som jag ser det. Sen har det ju gått över när man har diskuterat men... De har varit mer påverkbara eller mottagliga för intryck och synpunkter än vad de är normalt”

Claes träffade Klara och Lars under permissionen, men nämner bara att de tyckte han hade svårt att varva ner. Elof menar att hans och Sigrids relation under permissionen var som den brukar.

4.4 Efter hemkomsten

I den här delen redovisas hur föräldrarna beskrivit hemkomsten, hur deras relation till barnen är nu, hur de upplever att barnen påverkats under tiden de varit borta, vad som underlättat för barnen under tiden och vad de tror om fortsättningen.

4.4.1 Hemkomst

Alla de intervjuade menar att familjens vardag förändrats under tiden de varit borta och det inte bara är att ta vid där de lämnade varandra.

”Jag tror att alla har egentligen insett att det skulle bli någonting nytt igen, nu när jag kom hem. Det har ju varit så, att innan var vi en familj på ett sätt och sen försvann jag ut ur bilden. Och då har det ju liksom... de tre har ju styrt sin lilla väg på ett sätt. (Arvid)

De har alla ägnat sig åt sina familjer sedan de kommit hem. Arvid och Didrik åkte utomlands på semester tillsammans med familjen kort efter de kommit tillbaka. De menar båda att det varit viktigt för att lära känna varandra och jobba ihop sig igen, eftersom de umgicks i stort sett dygnet runt. Didrik menar att konflikter är en del i att jobba ihop sig med barnen och att de gått igenom den processen efter två tre veckor när de åkte på semester.

När Bert kom hem firade familjen, som barnen ville, med alkoholfri champagne.

”Och just det här med champagnen, det var så viktigt för dem att de fick skjuta korken och hälla upp i glas.”

Arvid, Bert och Claes berättar att de tänker på att inte prata för mycket om vad de själva har varit med om. Frågar barnen så berättar de, men annars inte, eftersom de inte vill framhäva sina egna upplevelser framför barnens.

4.4.2 Relationen nu

Arvid menar att han och hans barn pratar mer nu än innan han åkte och att samtalen blir djupare.

”Men det är alltså, det är inte nån sån jätteskillnad. Men jag märker ju nu, att det är mer nu än innan. (...) Det jag känner just nu, det är att våra kontakter så att säga... verbala muntliga kontakter som vi har med varandra när vi sätter oss ner vid middagsbordet eller vi efter... om man kommer in på deras rum eller nåt sånt, de blir oftast längre och kanske något djupare.”

Didrik menar att alla i familjen har hittat tillbaka varandra under tiden han varit hemma.

”Jag tror alla känner att jag har landat och vi har hittat... våra positioner har förändrats men vi har accepterat de nya positionerna inom familjen så att säga. Så jag känner att cirkeln är väl sluten eller det arbetet är väl slutfört då med att... så att säga hitta varandra igen.”

Bert berättar att han själv mår psykiskt dåligt på grund av händelser under utlandstjänsten som han inte ännu bearbetat färdigt. Det påverkar hans liv och därmed relationen till barnen. Han har berättat för sina barn att han inte mår bra, men också att det kommer att gå över. Han har berättat något om vad han funderar på, eftersom han vill att barnen ska veta vad det handlar om ifall de till exempel hör när han pratar om det med Felicia.

Claes och Elof menar de har samma relation till sina barn nu som innan frånvaro

4.4.3 Påverkan på barnen

Bert tycker att båda barnen mår bättre nu när han har kommit hem. Men han tror det tar längre tid innan de har återhämtat sig från hans frånvaro. Han märker det mest på David som ofta vill vara nära honom och sitta i hans knä, vilket inte var fallet i lika stor utsträckning innan han

reste. Arvid och Didrik menar att deras barn utvecklats genom att de tvingats ta större ansvar och fatta fler beslut. Arvid menar även att båda barnen har blivit mer öppna mot honom och mot andra. Han menar att barnens förändring beror både på att de blivit ett halvår äldre och att de har fått ta mer ansvar när han varit iväg. Elof menar att Sigrids tankeförmåga utvecklats och att de kan ha mer meningsfulla samtal nu.

4.4.4 Vad som underlättat

Arvid menar att förberedelserna och de goda kommunikationsmöjligheterna fått positiva effekter. Det har blivit mycket bättre och lättare än han från början trodde. Både vad gäller hur barnen skulle reagera och att nu efteråt jobba ihop sig igen. Didrik menar att han och barnen haft så pass bra kommunikation under tiden att de kunnat återuppta kontakten när han kom hem.

”Jag vet hur det har gått, jag har vetat hur det har gått i fotbollen, med ridning, med skolor. Utifrån det har man sen kunnat påbörja sättet att umgås igen när man har kommit hem.”

Arvid nämner även en folder från Försvarmakten som getts ut till personal och skickats till familjerna innan hemkomsten, med tips och tankar om vad som kan hända när man kommer hem. Arvid menar att både han och hans fru tagit till sig dessa, vilket fått positiva effekter också för barnen.

Bert, Claes och Elof menar att öppen kommunikation och ärlighet varit viktigt.

”Hon (Sigrid) är trygg med att pappa är borta och pappa kommer hem. Och jag tror att tryggheten bygger mycket på att vi alltid har försökt att ge henne vederhäftig information och aldrig ljugit och aldrig kommit med vita lögnen för att det skulle vara enkelt, utan varit ärliga.”
(Elof)

4.4.5 Fortsättning

Arvid ser det som en utmaning att fortsätta umgås och prata med varandra, att klara av vardagen. Hittills har det gått bra och han tror det kommer att fortsätta så.

”Jag upplever att resultatet är långt över det jag hade förväntat mig. Jag upplever också att, som jag sa innan att, en djupare, fördjupad kontakt. Nu får vi se om vi lyckas behålla den. Men det tror jag.”

Bert menar att det kommer att ta några månader till för familjen att bearbeta sina upplevelser.

”Men jag tror det tar, är jag borta 6 månader så, 6 månader innan jag kan känna att vi har bearbetat det i familjen. Så det är nog en rätt så naturlig tid. Det går inte över på en månad, det går inte över för att pappa kommer hem.”

Trots att det varit tufft för dem, menar Didrik att den här tiden gjort familjen starkare.

”Och vi har utvecklat oss, vi har tagit till oss det allihopa och vi har roligt och bra tillsammans nu, faktiskt. Så jag tror att, just nu kan man se att det här är nånting som har stärkt oss. Vi har gått stärkta ur det här.”

5 Analys

Min tolkning är, att alla familjerna i undersökningen har klarat den här situationen bra. I arbetets början hade jag en föreställning om att jag skulle få ta del av berättelser som innehöll mycket fler svårigheter och motgångar. Det som varit mest framträdande i alla intervjuer är gott föräldraskap och en strävan efter kontinuitet i vardagen. Alla familjerna har anpassat sig till situationen och varit villiga att göra det.

5.1 Gott föräldraskap

5.1.1 Lyhördhet

Enligt Daniel mfl (2000) och Gustavsson (2004) är föräldrarnas lyhördhet en förutsättning för gott föräldraskap. Min uppfattning är att denna egenskap finns hos alla intervjupersonerna. De beskriver barnens individuella utveckling och behov, på ett sätt som stämmer överens med vad Daniel mfl (2000), Gustavsson (2004) och Rödström (1994 & 1998) beskriver, i fråga om kognitiv utveckling, kommunikationsförmåga, egocentrism som minskar successivt, vänner som blir allt viktigare och strävan efter självständighet. Respondenterna berättar hur de anpassar sig efter det. Innan de åkte anpassade de förberedelserna och informationen så att

den skulle passa barnens utvecklingsnivå. Under tiden de var borta kommunicerade de på olika sätt med de olika barnen och försökte prata, skicka e-post och brev så mycket som de kände var bra för barnen. Arvid, Bert, Didrik och Elof beskriver även hur barnen utvecklats under deras frånvaro. Arvid, Bert och Claes berättar att de i samtal med barnen lägger större tonvikt på barnens upplevelser än sina egna.

Även de hemmavarande föräldrarna har varit lyhörda. Mest framträdande har det varit i familjerna med yngre barn, men alla de intervjuade menar och skildrar att deras fruar och sambo skött familjen bra och gjort sitt bästa för att hitta balansen mellan krav och stöd på ett sådant sätt som Baumrind (i Daniel mfl, 2000) beskriver.

5.1.2 Trygghet

Att barnen har en trygg uppväxtmiljö som präglas av kontinuitet och förutsägbarhet är också en viktig del av föräldraskapet (a.a.; Bäck-Wiklund, 1997). Alla intervjupersonerna beskriver familjrelationerna som goda och stabila. Claes period av sämre kontakt till sina barn ligger långt tillbaka i tiden. Didriks och Ninas relation är stundtals konfliktfylld, men är i grunden god. I alla familjerna har man strävat efter kontinuitet, att vardagslivet ska förändras så lite som möjligt under frånvaron. Intervjupersonerna har ändå varit medvetna om att familjens vardag förändrats under tiden de varit borta från hemmet. Efter hemkomsten har de umgått mycket med familjen. De har ägnat sig åt att återuppta relationerna, vilket Tagesson (2004) menar måste göras, och låtit det ta den tid det tar.

De intervjuade har även varit medvetna om, att det innebär en påfrestning för barn och familj att de är frånvarande under den här perioden och försökt göra det bästa av situationen. Alla har de ansträngt sig för att barnen ska förstå varför de åker, få det så bra som möjligt under tiden och att de ska se positiva bitar med att de åker. I ett salutogent perspektiv (Olsson mfl, 2006; Eriksson & Lindström, 2006) har detta ökat barnens begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet och de har fått en högre känsla av sammanhang.

Alla barnen i undersökningen har förstått och accepterat att föräldern gör utlandstjänst. Sigrid, som utvecklingsmässigt skulle ha svårast att förstå frånvaron, är van vid att Elof reser mycket och kan på det sättet ändå förstå. Enligt min tolkning medför acceptansen ökad känsla av hanterbarhet och meningsfullhet, i jämförelse med om de inte skulle acceptera det. Barn i 7-

12 årsåldern tänker ofta mycket på världens orättvisor (Rödstam, 1998). Didriks barn och Berts son, som är i den åldern, har varit mycket stolta över föräldrarnas uppdrag, något som ökar känslan av meningsfullhet ännu mer.

Intervjupersonernas erfarenheter av barnens användande av saker som påminner om dem, för tankarna till det lilla barnets användande av ett övergångsobjekt (Rödstam, 1994) och kan ha bidragit till ökad trygghet.

5.2 Familjelivets förändring

Familjelivet formas av vardagens rutiner, ritualer och förhandlingar (Bäck-Wiklund, 1997; Bäck-Wiklund & Johansson, 2003). I alla familjerna har man, som nämnts ovan, strävat efter så liten förändring som möjligt i vardagen. Claes familj har genomgått den minsta förändringen av familjerna i undersökningen, vilket beror på att de kommunicerat lika mycket som vanligt under denna tid och inte brukar träffas mer än ett par tre gånger per år. För Arvids och Elofs barn har vardagen påverkats relativt lite. Arvids på grund av att barnen till stor del klarar sig själva. Men de har även, om de velat, kunnat vända sig till båda föräldrarna. Sigrid är van vid att Elof reser mycket och spenderar vanligtvis mesta tiden med sin mamma. Arvids, Berts, Didriks och Elofs partner har tagit större ansvar hemma och det har underlättat för barnen.

Störst påfrestningar har det varit på Didriks familj, vilket överensstämmer med Tagessons (2004) uppgifter, att det blir större påfrestningar på familjer med två till fyra barn i olika åldersgrupper med skilda intressen. Enligt Daniel mfl (2000) kan extra stöd till föräldrar behövas i stressade situationer. Didriks familj är den som haft mest behov av stöd utifrån och har önskat mer än de kunnat få. Arvid, Bert och Claes nämner inte något stöd utifrån till familjen. Kanske har inte det behövts extra stöd i de familjerna. I Berts fall kan det bero på att barnen bor varannan vecka hos sin mamma och Felicia får då avlastning. Claes' fru har inga barn hemma att ta hand om och Claes' frånvaro innebär ingen större förändring för barnen. Arvids barn är de äldsta i undersökningen som bor hemma och enligt Arvid tar åtminstone dottern själv stort ansvar för sin skola och sina aktiviteter. Båda barnen är aktiva inom idrotter

och får förmodligen stöd och uppskattning även från det hållet. Familjen kan ha stöttats utifrån på annat sätt men det har i så fall inte nämnts i intervjuerna.

Mot slutet av utlandstjänsten mådde både Berts och Didriks söner sämre. Båda barnen är pojkar och det skiljer endast tre år på dem. Enligt Rödnam (1998) är identifiering med vuxna viktigt i 7-12 årsåldern. Att det är just pojkarna som mår dåligt kan bero på att de identifierar sig mer med sin pappa, den förälder som för en period lämnat familjen. Enligt Brodin Låftman och Östberg (2004) och Sweeting och West (a.a.) ger goda relationer till föräldrarna bättre psykisk hälsa och färre somatiska besvär. En möjlig orsak till att just de barnen mått sämre är att Bert men i synnerhet Didrik har haft mindre tillgång till telefon än de andra föräldrarna i undersökningen. Barnen i dessa familjer har inte heller haft möjlighet att själva ringa, utan varit tvungna att vänta på telefonsamtal. Även om relationerna mellan barn och förälder är goda, har frånvaron inneburit att barnen inte kunnat ha särskilt mycket kontakt med en av sina omsorgspersoner. Detta kan även ha sänkt barnens känsla av hanterbarhet (Olsson mfl, 2006). Föräldrars psykiska hälsa påverkar deras barn och föräldraförmåga (Daniel mfl, 2000). Att Bert själv inte mår bra kan ha påverkat situationen för David.

Under den ena förälderns frånvaro har övriga familjen på egen hand format sin vardag. Tagesson (2004) menar att det tar från ett par veckor upp till månader efter hemkomst innan familjelivet normaliserats. Detta visar sig i att permissionstiden inte innebar vanligt vardagsliv för Arvid, Bert och Didrik eftersom den tiden var för kort för normalisering. Det visar sig även i att tiden för normalisering efter hemkomsten tagit olika lång tid för de olika familjerna. Arvid, Claes, Didrik och Elof menar att processen är slutförd vid intervjutillfället. Bert känner att hans familj kommit en bit på vägen men att det kommer att ta några månader till. Kanske kan även skillnaden i tid till viss del bero på att Bert inte mår bra. Alla intervjupersonerna menar dock att kommunikationen de haft med barnen under frånvaron och den kommunikation deras partner förmedlat, underlättade när de efter hemkomsten började återuppta relationen med barnen. Enligt Rödnam (1994) och Daniel mfl (2000) tål goda relationer en del motgångar utan att skadas i längden. Trots att det stundtals varit svårt för några av barnen har alla relationerna förbättrats sedan hemkomsten och de flesta är lika bra, om inte bättre, än innan.

5.3 Slutsats

Ju mer familjerna i undersökningen har kunnat bibehålla kontinuiteten i vardagslivet, desto bättre har de anpassat sig till och klarat situationen. Extra stöd har behövts i vissa familjer men inte i alla. Goda relationer mellan barn och förälder och gott föräldraskap från båda föräldrarna har underlättat, både under frånvaron och när relationerna skulle återupptas efter hemkomsten. I det har barnens känsla av sammanhang varit en viktig del.

6 Slutdiskussion

Denna studie ger inte någon generaliserbar kunskap, eftersom studien grundar sig på ett fåtal respondenters upplevelser. Den fyller dock gott sitt syfte: att ge en bild av just de här föräldrarnas erfarenheter av relationen mellan barn och förälder i samband med internationell tjänst samt hur familjen hanterat situationen och hur den anpassat sig.

Min bild av familjens situation i samband med internationell tjänst, har blivit mycket ljusare under arbetet med den här studien. Jag hade förberett mig på att möjligen få ta del av svårare erfarenheter. Enligt Daniel mfl (2000) kan det vara traumatiskt för barn i alla åldrar att skiljas från en förälder. Det går inte att undvika separationer helt och hållet och det hade förmodligen inte heller varit sunt. Men långvariga eller upprepade separationer från omsorgspersoner innebär att barnet inte får tillgång till den trygga bas som är så viktig för utvecklingen. De separationer som denna studie bygger på är under en i förväg begränsad tid, men i övrigt finns det osäkerhetsmoment bland annat i fråga om kommunikationsmöjligheter och hotbild. Vikten av känsla av sammanhang visar sig här. Jag tolkar det som att de flesta av barnen haft en hög känsla av sammanhang och att det beror mycket på hur föräldrarna hanterat situationen. Ursprungligen hade jag inga tankar på att utgå från ett salutogent perspektiv. Men det blev väldigt tydligt att familjerna i studien tänkt på det sättet. De har inte studerat litteratur för att komma fram till vilken strategi de ska använda, utan det har fallit sig naturligt för dem.

Barnets ålder och utveckling spelar stor roll för relationernas karaktär. Små barn är helt beroende av sina omsorgspersoner. I takt med utvecklingen blir barnen mer självständiga. Men då ökar samtidigt betydelsen av att kunna vända sig till en förälder vid svårigheter.

Situationen som studien beskriver skulle kunna vara svårast att hantera för de barn som står mitt emellan beroende och frigörelse. Samtidigt som de har en önskan att vara självständiga har de ett behov av trygghet och stöd från omsorgspersonerna. Det kan vara en svår balansgång, särskilt när en omsorgsperson försvinner eller inte är tillgänglig på samma sätt som barnet är vant vid. Vuxna människor som brutit sig loss från sina föräldrar är inte i den bemärkelsen beroende av de egna föräldrarna för stöd. Då kan det vara viktigare med stöd från annat håll, vilket visar sig hos de vuxna barnen samt föräldrarna som ingår i studien.

Min tolkning är att många av familjemedlemmarna, både barn och föräldrar, är trygga resursstarka personer. De personer som mått sämre, har kunnat vända sig till den hemmavarande föräldern. Enligt Tagesson (2004) är officerare mer positiva till att göra internationell tjänst om deras partner har gott självförtroende och är självständig samt att familjens livssituation är trygg och stabil. De flesta av intervjupersonerna betonade sin partners situation mer än jag räknat med. Mer än vad som har kunnat redovisas i uppsatsen. Flera av intervjupersonerna säger uttryckligen att om det inte varit för deras partner hade de inte kunnat göra internationell tjänst, att deras respektive accepterat resan har varit avgörande och ju starkare partnern är desto större är familjens möjligheter att hantera situationen väl. Intervjupersonerna pratar alla om att förmodligen åka igen, några år framåt i tiden. Det ser jag som att även om det stundtals varit svårt, har det gått så pass bra att det är värt att göra om. I flera av intervjuerna har det kommit upp att intervjupersonerna haft kollegor som inte fått lika goda erfarenheter. Flera av dem menar att redan ansträngda relationer påverkas mycket negativt av utlandstjänst och att problemen växer med avståndet. Det vittnar om att familjens situation kan vara mycket svårare än den har varit för familjerna i denna studie.

Det finns en mängd problem som barn skulle kunna drabbas av i svåra situationer. Relationsproblem, både inom familjen och utanför, och beteendeproblem är det som först kommer upp i mina tankar. För mindre barn är relationerna till omsorgspersoner viktigast. Relationsproblem inom familjen skulle kunna leda till brister i anknytning och minskad tillgång till trygg bas, vilket i sin tur kan påverka barnets beteende och därmed dess relationer utanför familjen. Den hemmavarande föräldern kanske inte trivs med sin situation, inte känner hanterbarhet eller rent av drabbas av depression. Då finns risken att föräldraförmågan försämras och barnet påverkas negativt. För äldre barn, där omgivningen har större inflytande,

är skolk och sämre betyg, val av dåliga vänner och bortval av gamla goda vänner utmärkande riskfaktorer. För möjligheten att förebygga problem och sätta in resurser när det behövs är det viktigt med kunskap i ämnet.

I sökandet efter litteratur att använda i arbetet förvånades jag över hur lite information som samlats in och hur lite statistik som finns rörande detta område. Cirka 80 000 soldater har fram till idag gjort utlandstjänst. För varje år blir det allt fler, särskilt nu när fokus mer och mer ligger på internationella uppdrag. Därmed blir det även fler och fler familjer som hamnar i den här situationen. För de familjer som redan har tillgång till det stöd och de resurser som behövs, spelar fortsatt forskning inom ämnet och utveckling av stöd från Försvarmakten etc. mindre roll. Men hur många som har det stödet och de resurserna och vad det innebär, vet man mycket lite om. Både för att klarlägga det och för att de som inte är lika lyckligt lottade, så bra som möjligt, ska kunna hantera situationen och få goda erfarenheter, är det i mina ögon angeläget med utökad kunskap inom ämnet och att Försvarmakten lägger mer fokus på familjen. Den folder som nämns, som ges ut av Försvarmakten innan hemkomsten, ser jag som ett positivt bidrag. Kanske skulle något liknande kunna ges ut i samband med att det blir fastställt att man ska göra utlandstjänst, för att poängtera vikten av förberedelse även inför avresan. Men stöd och hjälp i praktiken skulle förmodligen vara till stor nytta för många familjer. Som nämnt ovan kommer Tagesson (2004) i sin undersökning fram till att det är viktigt att partnern är stark och familjesituationen trygg för att officerare ska vara positiva till att göra utlandstjänst. Med det och min egen undersökning i bakgrunden, ser jag det som sannolikt att fler personer, officerare såväl som civila, vore mer villiga att göra internationell tjänst om det fanns tillgång till stöd och hjälp för deras familjer.

Källförteckning

Brolin Låftman, Sara & Östberg Viveka (2004) "Barns och ungdomars sociala relationer och psykiska välbefinnande" i Bygren, Magnus, Gähler, Michael & Neramo, Magnus: *Familj och arbete – vardagsliv i förändring*, Stockholm: SNS Förlag

Bäck-Wiklund, Margareta (1997) *Det moderna föräldraskapet: en studie av familj och kön i förändring*, Stockholm: Natur och Kultur

Bäck-Wiklund, Margareta & Johansson, Thomas (2003) *Nätverksfamiljen*, Stockholm: Natur och Kultur

Daniel, Bridgid; Wassell, Sally & Gilligan, Robbie (2000) *Child Development for Child Care and Protection Workers*, London: Jessica Kingsley Publishers

Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, Lund: Studentlitteratur

Gustafsson, Lars H (2004) *Upptäcka livet Om barns, ungdomars och vuxnas utveckling tillsammans*, Stockholm: Nordstedts förlag AB

Rödström, Monica (1994) *Barns utveckling 0-3 år*, Stockholm: Liber AB

Rödström, Monica (1998) *Barns utveckling 7-12 år*, Stockholm: Liber AB

Elektroniska källor:

Barnombudsmannen (2004) *Upp till 18 – fakta om barn och ungdom*, <http://www.bo.se/Files/publikationer,%20pdf/Upp%20till%2018%202004.pdf>, cited at 2006-08-07

Eriksson, Monica & Lindström, Bengt (2006) "Antonovsky's sense of coherence scale and the relation with health: a systematic review" *Journal of epidemiology and community health* Volym: 60 Nummer: 5 Sida: 376-381, <http://jech.bmjournals.com.ludwig.lub.lu.se/cgi/content/full/60/5/376>, cited at 2006-08-16

Försvarsmaktens hemsida (www.mil.se)
<http://www.mil.se/int/article.php?id=10697>, cited at 2006-09-07

Olsson, Martin; Hansson, Kjell; Lundblad, Ann-Marie; Cederblad Marianne (2006) "Sense of coherence: definition and explanation" *International Journal of Social Welfare* Volym: 15 Nummer: 3 Sida: 219-229, <http://www.blackwell-synergy.com.ludwig.lub.lu.se/doi/pdf/10.1111/j.1468-2397.2006.00410.x>, cited at 2006-08-16

Regeringens hemsida – Försvarsdepartementet (www.regeringen.se)
http://www.regeringen.se/sb/d/3782;jsessionid=arcRvKmg_Sxh, cited at 2006-09-07
<http://www.regeringen.se/sb/d/495/a/11688;jsessionid=apITF2VGbbza>, cited at 2006-09-07

Regeringskansliet (2006) *Regeringskansliets årsbok 2005*,
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/06/44/53/f9b4f04b.pdf>, cited at 2006-07-26

Tagesson, Peter (2004) *Internationell tjänst och familj?*, Försvarshögskolan,
http://www.annalindhbiblioteket.se/publikationer/ uppsatser/2004/chp0204/tagesson_2009.pdf
, cited at 2006-07-26

Wikipedia Den fria encyklopedin (www.wikipedia.org)
<http://sv.wikipedia.org/wiki/Salutogenes>, cited at 2006-08-16
http://sv.wikipedia.org/wiki/K%C3%A4nsla_av_sammanhang, cited at 2006-08-16

Personlig kommunikation

C PersE US: Chefen för Personalenheten Utlandsstyrkan vid Försvarsmaktens Högkvarter,
2006-07-28

Bilaga 1: Intervjuguide

Relationen:

Kan du berätta om er relation idag, sedan du kommit hem

Berätta om hur den var under tiden du var iväg

Hur var det när du var hemma på leave? (permission) Och sen när du åkte igen?

Hur var den innan du åkte?

Hur mycket umgås ni? Vad gör ni/har ni gjort tillsammans? Hur bra kontakt tycker du att ni har/har haft? Hur nära står ni/har ni stått varandra? Hur öppna tycker du att ni är/har varit mot varandra?

Kontakten:

Hur hade ni kontakt med varandra när du var borta? Telefon, brev, e-post...

Hur ofta hade ni kontakt?

Vem tog kontakt?

Hur ser du på den kontakt ni hade?

Barnens vardag:

Har du på något sätt varit en del av ditt/dina barns dagliga liv trots att du inte varit hemma?

Exempelvis:

Har ni pratat (eller kommunicerat på något annat sätt) om barnens vardag? Orosmoment, beslut som ska fattas, glädjeämnen, svårigheter, allmänt vad som händer i barnens liv.

Har ditt/dina barn under tiden vetat hur du haft det, vad du gjort?

Har ditt/dina barn haft något som påminner dem om dig? (din klocka, ett kort på dig etc)

Har de pratat mycket om dig hemma? I så fall hur, i vilka ord, hur ofta, vem har pratat.

Barnens uppfattning:

Hur tror du ditt/dina barn upplevt att du varit iväg?

Hur tror du de ser på er relation?

Hur tror du ditt/dina barn ser på den kontakt ni hade när du var borta?

Hur tror du barnen såg på sin vardag när inte du var hemma?

Bilaga 2: Förtext till informationsbrev

FÖRSVARSMAKTEN
HÖGKVARTERET
Operativa Enheten
PersE US

Datum
2006-04-24

Välkommen hem från din utlandstjänst

Försvarsmakten får många frågor från Högskolor runtom i Sverige om stöd vid utbildning och i forskning. Vi ställer oss positiva till att stödja när ämnet kan ge oss något tillbaka.

Mimmi Ingmans c-uppsats är av den karaktären att vi kan använda resultatet i arbetet med att hantera frågorna kring familjen och utlandstjänsten. Vi hoppas att du som vill och har möjlighet tar detta tillfälle.

Utskicket görs av PersE US och Mimmi Ingmans brev bifogas för att inte sprida era personuppgifter. I brevet ska "FN-tjänst" läsas som Utlandstjänst.

(Brevet skickas till alla så även du som inte har barn har fått det)

Med vänlig hälsning

Carl Erlandsson
C PersE US

Bilaga 3: Informationsbrev

Förfrågan om medverkan i intervju

Hej!

Jag heter Mimmi Ingman och går socionomutbildningen på Socialhögskolan vid Lunds Universitet. Nu, på sjätte terminen av sju, ska vi skriva vår **c-uppsats**. I ca tio veckor ska vi göra en egen undersökning, analysera den och relatera till teorier och tidigare litteratur. I utbildningen har jag riktat in mig mot barn och unga och därför ska uppsatsen också vara inom det området.

Jag har valt att undersöka **relationen mellan barn och en förälder som gjort FN-tjänst**. Att jag valt just det ämnet beror mycket på att min sambo gjort FN-tjänst, men framför allt på mitt intresse för barn, ungdom och föräldraskap. Jag undrar därför hur situationen blir när man har barn och familj. Det finns många olika vinklingar av ämnet som jag tycker det hade varit intressant att titta närmare på. Eftersom uppsatsen ska skrivas under en begränsad tid har jag avgränsat mig till **den frånvarande förälderns syn** på relationen till sitt/sina barn.

Undersökningen kommer att bygga på **intervjuer**. Jag skulle vilja intervjua dig som avslutat FN-tjänstgöring inom de senaste tolv månaderna och har barn som du bor tillsammans med. Intervjun kommer att innehålla **frågor som:**

- *Hur du ser på relationen mellan dig och ditt/dina barn innan, under och efter frånvaron**
- *Hur ni höll kontakt när du var borta**
- *Om du på något sätt ändå var en del av ditt/dina barns vardagliga liv**
- *Hur du tror att ditt/dina barn upplevt att du varit iväg**

Eventuellt kommer jag att koncentrera mig på föräldrar till barn i åldern 10-15 år då ålder och utveckling spelar stor roll för relationen, men jag vill gärna komma i kontakt även med dig som har barn i andra åldrar. Eftersom jag vill träffa dig personligen är det en fördel om du befinner dig i södra Sverige. Intervjun tar ca 60-90 minuter och kommer att genomföras i maj. Det är naturligtvis helt frivilligt att delta.

Intervjuerna kommer sedan att jämföras och analyseras. Personuppgifter behandlas **konfidentiellt** och i uppsatsen kommer alla intervjupersoner och familjemedlemmar att vara anonyma. Syftet är att få en generell bild av relationen mellan barn och förälder i den här situationen, inte att undersöka specifika familjer.

Arbetet med uppsatsen **handleds** av Maria Bangura Arvidsson, filosofie doktor och lärare på Socialhögskolan. Examination sker i slutet av maj. Den färdiga uppsatsen kommer att bli tillgänglig på Internet via Lunds Universitet.

Är du intresserad av att delta i undersökningen eller har några frågor, hör av dig till mig:

Telefon: X eller X

E-post: X

Meddela gärna hur många barn du har och hur gamla de är.

Maria Bangura Arvidsson nås på telefonnummer X.

Tack på förhand!

/ Mimmi Ingman

Bilaga 4: Statistik över personal i internationell tjänst

erhållen av C PersE US i samband med personlig kommunikation 2006-07-28

Tabell 7 - Personal i internationell tjänst vars tjänstgöringstid överstiger två månader.

	Personal som rekryterats bland de anställda i Försvarsmakten												Personal som rekryterats från samhället i övrigt							
	Yrkesofficerare						Reservofficerare			Civilanställda										
	Antal som tjänstgjort			Varav		Summa	Omräknat i årsarbetare	Antal som tjänstgjort			Omräknat i årsarbetare	Antal som tjänstgjort			Omräknat i årsarbetare					
	A	FV	M	Kvinnor	Män			Kvinnor	Män	Summa		Kvinnor	Män	Summa		Kvinnor	Män	Summa		
<i>I utlandsstyrkan</i>																				
FS09-10	46	11	3	1	59	60	46	0	21	21	16	2	1	3	2	11	107	118	91	
KS11-12	91	18	9	5	113	118	91	0	33	33	25	4	15	19	15	65	384	449	345	
LA02-04	101	2	3	3	103	106	73	0	20	20	14	3	25	28	19	26	513	539	372	
EB01-03	53	9	6	7	61	68	47	1	24	25	17	3	6	9	6	22	97	119	82	
Enskilda insatser	35	5	2	0	42	42	42	0	8	8	8	1	0	1	1	2	8	10	20	
Totalt i utlandsstyrkan	326	45	23	16	378	394	299	1	106	107	80	13	47	60	43	126	1109	1235	910	

* NATO-staber, EU militära stab, OSSE, attachéer, etc.